

Nr 3

Justitiekammarens betänkande i anledning av propositionen 1972: 146 med förslag till lag om ändring i brottsbalken m. m. (avräkning av häktningstid m. m.) jämte motion.

Propositionen

I propositionen 1972: 146 har Kungl. Maj:t (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att antaga i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1964: 541) om behandling i fångvårdsanstalt,
3. lag om ändring i rättegångsbalken.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisar utskottet till vad utskottet anför på s. 7—8.

De vid propositionen fogade lagförslagen är följande.

1 Förslag till**Lag om ändring i brottsbalken**

Härigenom förordnas i fråga om brottsbalken,
dels att 33 kap. 3 § skall upphöra att gälla,
dels att 26 kap. 8 § skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i balken skall införas fyra nya paragrafer, 33 kap. 5—8 §§,
av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***26 KAP.****8 §¹**

Verkställas samtidigt flera fängelsestraff, skall vid tillämpning av 6 § hänsyn tagas till den sammanlagda fängelsetiden. Som fängelse anses härvid även förvandringsstraff för böter.

Om verkställighetstiden, enligt vad därom är stadgat, förlängts genom disciplinär bestraffning, skall förlängningen icke medtagas vid beräkning av tid för villkorlig frigivning, och må frigivning ej ske förrän bestraffningen verkställts.

¹ Senaste lydelse 1965: 620.

Nuvarande lydelse

Såsom avtjänad tid räknas även tid varunder straffet skall anses verkställt på grund av domstols förordnande som i 33 kap. 3 § sägs.

Föreslagen lydelse

Såsom avtjänad tid räknas även tid varunder straffet skall anses verkställt på grund av domstols förordnande som i 33 kap. 5—7 §§ sägs.

33 KAP.**3 §**

Dömes någon i mål, vari han hållits häktad, till fängelse på viss tid, böter, suspension eller disciplinstraff, må om med hänsyn till omständigheterna så prövas skäligt förordnas, att straffet skall anses till viss del eller i sin helhet verkställt genom att den dömda hållits i häkte.

Ädömes någon som börjat undergå ungdomsfängelse, internering eller, efter dom å skyddstillsyn, behandling varom stadgas i 28 kap. 3 § i stället straff som i första stycket sägs, må om med hänsyn till omständigheterna så prövas skäligt förordnas att straffet skall anses till viss del eller i sin helhet verkställt genom vården eller behandlingen i anstalt.

Beslut i fråga som avses i denna paragraf må vid prövning i högre rätt av klagan angående ådömd påföljd ändras, ändå att talan ej fullföljts mot beslutet.

5 §

Dömes någon till fängelse på viss tid, ungdomsfängelse eller internering eller förordnar rätten, med tillämpning av 34 kap. 1 § 1, att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och har den dömda med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst tjugofyra timmar varit berövad friheten som anhållen, häktad, tagen i förvarrarrest eller intagen på rättspsykiatrisk klinik en-

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

ligt 9 § lagen (1966: 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, skall tiden för frihetsberövandet, till den del därunder icke samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, anses som tid under vilken den ådömda påföljden verkställts i anstalt. Domstolen skall i domen angiva det antal dagar påföljden skall anses verkställd. Är den tid varmed ådömt fängelse överstiger frihetsberövandet ringa, må förordnas att fängelsestraffet skall anses helt verkställt genom frihetsberövandet.

Undanröjes villkorlig dom eller skyddstillsyn och dömes i stället till fängelse på viss tid, ungdomsfängelse eller internering, äger första stycket tillämpning även i fråga om frihetsberövande, som föregått den villkorliga domen, domen på skyddstillsyn eller dom, varigenom förordnats att den genom sådan dom ådömda påföljden skall avse även ytterligare brott. Detta gäller dock endast i den mån frihetsberövandet icke tillgodoräknats enligt första eller tredje stycket.

Dömes någon till böter, suspension eller disciplinstraff och har han med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, varit berövad friheten på sätt som angives i första stycket, må förordnas att påföljden skall anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

6 §

Bestämmelserna i 5 § om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande som verkställighet av påföljd må, i den mån det med hänsyn till omständigheterna prövas skäligt, tillämpas även i fråga om frihetsberövande som ägt rum utom riket.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Har någon börjat undergå fängelse, ungdomsfängelse, internering eller, efter dom på skyddstillsyn, sådan behandling som avses i 28 kap. 3 §, och dömes han i högre rätt i stället till annan i 5 § första eller tredje stycket angiven påföljd, äger vad där är föreskrivet om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande motsvarande tillämpning i fråga om tid under vilken verkställighet sålunda skett.

Undanröjes villkorlig dom eller skyddstillsyn och dömes i stället till fängelse på viss tid, ungdomsfängelse eller internering, äger första stycket motsvarande tillämpning i fråga om tid varunder verkställighet skett på grund av dom i det mål vari den villkorliga domen eller domen på skyddstillsyn slutligen meddelades.

8 §

Vid prövning i högre rätt av klagan angående ådömd påföljd må beslut i fråga som avses i 5—7 § ändras även om talan ej fullföljts mot beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1973.

Föreskrifterna i 33 kap. 5 § andra stycket och 7 § andra stycket gäller ej vid undanröjande av villkorlig dom eller skyddstillsyn som meddelats före ikraftträdandet. Nya lagen skall dock gälla beträffande frihetsberövande som föregått dom, som meddelats efter ikraftträdandet och genom vilken förordnats att påföljd som nyss sagts skall avse ytterligare brott.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1964: 541) om behandling i fångvårdsanstalt

Härigenom förordnas, att 16, 19 och 22 §§ lagen (1964: 541) om behandling i fångvårdsanstalt skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 §

Vid verkställighet av fängelse skall strafftiden, om ej annat föl-

Vid verkställighet av fängelse skall strafftiden räknas, när den

Nuvarande lydelse

jer av vad nedan stadgas, räknas, när den dömda hålles häktad i målet, från den dag då domen må verkställas och i annat fall från den dag då han för straffets undergående intages i fängelseanstalt eller, om han är intagen i sådan anstalt, från den dag då domen hos styresmannen föreligger till verkställighet.

Avgives av den som är häktad nöjdförklaring inom tio dagar från den dag då domen meddelades, skall strafftiden räknas från den dagen.

Föreslagen lydelse

dömda hålles häktad i målet, från den dag då domen må verkställas och i annat fall från den dag då han för straffets undergående intages i fängelseanstalt eller, om han är intagen i sådan anstalt, från den dag då domen hos styresmannen föreligger till verkställighet.

Tid, under vilken den dömda hållits i häkte i målet efter det att slutlig dom däri meddelades, skall räknas som tid varunder straffet verkställts.

19 §

Har domstol förordnat att fängelse skall anses till viss del verkställt genom att den dömda hållits i häkte eller undergått ungdomsfängelse eller internering eller behandling varom stadgas i 28 kap. 3 § brottsbalken, skall först beräknas slutdag utan avseende därå och avdraget räknas från den dagen. *Ingå dagar i avdraget skola de frånräknas sist.*

Har domstol enligt 33 kap. 5—7 § brottsbalken förordnat att fängelse skall anses till visst antal dagar verkställt, skall först beräknas slutdag utan avseende därå och avdraget räknas från den dagen.

Har avbrott i verkställigheten av fängelse ägt rum, skall tiden för avbrottet läggas till slutdagen, i den mån ej annat följer av vad nedan i denna lag stadgas.

22 §¹

Vad i detta kapitel är stadgat om beräkning av tid för fängelse skall i tillämpliga delar gälla i fråga om tid för behandling varom stadgas i 28 kap. 3 § brottsbalken och för ungdomsfängelse eller internering.

I fråga om den som dömts till ungdomsfängelse eller internering i mål, vari han hållits häktad och undergått rättspsykiatrisk undersökning, skall även iakttagas följande. Har utlåtande över undersökningen avgivits senare än vad som anges i 4 § andra stycket andra punkten lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, skall den överskjutande tiden, i den mån den dömda därunder hållits häktad, an-

¹ Senaste lydelse 1969: 42.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

ses som tid under vilken påföljden verkställts i anstalt. Detsamma gäller i fråga om den, beträffande vilken i mål som nu sagts förordnats att ungdomsfängelse eller internering som ådömts tidigare skall avse ytterligare brott.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1973.

Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om dom som meddelats före ikraftträdandet.

3 Förslag till**Lag om ändring i rättegångsbalken**

Härigenom förordnas, att 45 kap. 4 § rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***45 KAP.****4 §¹**

I stämningsansökan skall åklagaren uppgiva:

1. den tilltalade;
2. målsäganden, om sådan finnes;
3. den brottsliga gärningen med angivande av tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter, som erfordras för dess kännetecknande, samt det eller de lagrum, som äro tillämpliga;
4. de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis; samt
5. de omständigheter, som betinga domstolens behörighet, om ej denna framgår av vad eljest anföres.

Vill åklagaren i samband med åtalets väckande enligt 22 kap. 2 § väcka talan om enskilt anspråk, skall han i ansökan uppgiva anspråket och de omständigheter, varå det grundas, samt de bevis, som åberopas, och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall det angivas.

Om den tilltalade är eller har varit anhållen, häktad eller tagen i förvarshäkt på grund av misstanke om brott som omfattas av åtalet, skall åklagaren ange detta i stämningsansökan. Uppgift skall dessutom lämnas om tiden för frihetsberövandet.

Ansökan skall vara undertecknad av åklagaren.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1973.

¹ Senaste lydelse 1969: 588.

Motionen

I motionen 1973: 608 av fru Kristensson (m) hemställs att riksdagen måtte besluta om komplettering av rättegångsbalkens 30 kap. 5 § i enlighet med vad i motionen anförts.

Till stöd för yrkandet anför motionären:

I proposition 1972: 146 som gäller tillgodoräknande av häktningstid m. m. anger departementschefen bl. a. att det är angeläget att tid för frihetsberövande som kan komma att avräknas i en senare dom blir dokumenterad på ett tillfredsställande sätt. Detta skulle enligt departementschefens uppfattning lämpligen kunna ske genom att domstolen i den första domen anger arten av och tiden för frihetsberövandet. Frågan blir aktuell i mål där anhållande, häktning eller annat straffprocessuellt frihetsberövande föregått den första domen och där påföljden i denna gått ut på villkorlig dom eller skyddstillsyn.

Jag har ingenting att invända mot departementschefens ställningstagande i och för sig. I klarhetens intresse bör emellertid bestämmelserna i rättegångsbalken beträffande hur dom i brottmål skall avfattas kompletteras med en föreskrift om skyldighet för domstol som dömer till villkorlig dom eller skyddstillsyn att i domen lämna uppgift om varje straffprocessuellt frihetsberövande på grund av misstanke om brott som omfattas av domen. Uppgiften bör självfallet inte vara bindande för den domstol som kan komma att undanröja domen och meddela beslut om avräkning.

Vederbörande utskott bör utarbeta erforderlig lagtext.

Utskottet

I propositionen föreslås ändrade bestämmelser om avräknande från ådömd brottspåföljd av tid för straffprocessuellt frihetsberövande, främst häktning och anhållande. De framlagda lagförslagen innefattar ändringar i brottsbalken, rättegångsbalken och lagen om behandling i fängelseanstalt.

Tillgodoräknande föreslås skola ske, förutom av häktnings- och anhållningstid, av tid under vilken någon har varit tagen i förvarrarrest eller varit tvångsintagen på rättspsykiatrisk klinik med stöd av 9 § lagen om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål. Frihetsberövanden som understiger 24 timmar skall enligt förslaget inte tillgodoräknas.

Tillgodoräknande föreslås bli obligatoriskt och fullständigt. Vid tillgodoräknandet skall hänsyn inte tas till den dömdes uppträdande under förundersökningen och rättegången. En dags frihetsberövande skall i princip motsvara en dags verkställighet i anstalt av ådömd påföljd. I fråga om avräkning från böter, suspension och disciplinstraff bibehålls den nuvarande fakultativa bestämmelsen.

Tillgodoräknande skall enligt förslaget ske vid påföljderna fängelse, böter, suspension och disciplinstraff samt dessutom vid ungdomsfängelse och internering. I fråga om de båda sistnämnda påföljderna kommer

tillgodoräkandet att inverka på förekommande verkställighetstider, t. ex. minsta tid och maximitid för vård i anstalt. Straffprocessuellt frihetsberövande i mål i vilket den dömda erhåller villkorlig dom eller skyddstillsyn skall enligt förslaget tillgodoräknas om påföljden undanröjs i senare mål och i stället ådöms påföljd från vilken avräkning omedelbart kan ske.

De nya avräkningsbestämmelserna föreslås skola tillämpas även i högre rätt beträffande häktningstid som infaller efter lägre rätts dom. Hänsyn skall sålunda inte tas till utgången av den fullföljda talan. Fullföljs inte talan mot domen eller leder inte sådan fullföljd till prövning i högre rätt, skall häktningstid efter domen tillgodoräknas genom att häktningstiden anses som tid under vilken påföljden har verkställts.

I den mån det prövas skäligt med hänsyn till omständigheterna skall avräkningsbestämmelserna tillämpas även beträffande straffprocessuella frihetsberövanden som har ägt rum utomlands.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 april 1973. Tillgodoräkande av frihetsberövande som har föregått villkorlig dom eller dom på skyddstillsyn skall dock ske endast om domen har meddelats efter nämnda datum.

I motionen 1973: 608 föreslås en ytterligare ändring i rättegångsbalken. Önskemålet är föranlett av förslaget i propositionen om avräkning vid påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn.

De i propositionen framlagda förslagen innebär en väsentlig utvidgning av de nuvarande möjligheterna att från ådömd brottspåföljd avräkna tid för straffprocessuella frihetsberövanden. De innebär också att en bättre överensstämmelse skapas mellan de svenska avräkningsreglerna och motsvarande regler i Danmark, Finland och Norge. Ett genomförande av förslagen bör därför kunna undanröja åtskilliga av de svårigheter på det praktiska planet som den bristande enhetligheten föranlett i det nordiska samarbetet i fråga om verkställighet av straff.

Ett starkt skäl för att ändra den nuvarande lagstiftningen är också att den fakultativa avräkningen av häktningstid enligt de nuvarande reglerna i vårt land gett upphov till en varierande domstolspraxis. Tillämpningen har härigenom i viss utsträckning kommit att av de dömda uppfattas som orättvis eller godtycklig. Missnöjet har bl. a. avsatt sig i ett stort antal nådeansökningar, enbart avseende avräkning av häktningstid. Förslaget om en i princip obligatorisk och fullständig avräkning synes enligt utskottets mening väl ägnat att skapa en enhetlig rättstillämpning och möjliggöra att rättvisekravet tillgodoses så långt det över huvud taget är möjligt.

På anförda skäl har utskottet ingen erinran mot den utvidgning av avräkningsmöjligheterna som innefattas i de framlagda förslagen. Utskottet finner emellertid angeläget att understryka att de nya reglerna

inte får leda till att anhållande eller häktning tillgrips i större utsträckning än f. n. eller att tiden för sådana frihetsberövanden förlängs.

Beträffande förslaget om obligatorisk avräkning även i högre instans är utskottet ense med departementschefen om att detta sannolikt kan komma att leda till en ökad fullföljdsfrekvens och därmed också till en större belastning på framför allt överrätterna och häktesorganisationen. I fråga om de svårigheter som härvidlag kan uppkomma inom kriminalvården bör dock beaktas att den obligatoriska avräkningen samtidigt innebär att tiderna för straffverkställighet minskar. Beträffande överklagandefrekvensen vill utskottet endast framhålla att det från principiell synpunkt måste vara felaktigt att söka begränsa tillströmningen av mål till överrätterna genom restriktiva avräkningsregler; risken att inte få häktningstiden tillgodoräknad bör inte få avhålla någon från fullföljd av talan. Vad nu sagts hindrar inte att utvecklingen i fråga om tillströmningen av brottmål till överrätterna och tillgången på häktningsplatser bör följas med stor uppmärksamhet.

I fråga om enskildheterna i förslagen finner utskottet endast anledning beröra vissa detaljspörsmål som aktualiseras av den föreliggande motionen 1973: 608. Den har som ovan antytts avseende på förslaget om avräkning av tid för frihetsberövande i mål där den dömda erhåller villkorlig dom eller skyddstillsyn. Enligt propositionen skall sådan tid tillgodoräknas om påföljden undanröjs i senare mål och i stället ådöms påföljd från vilken avräkning omedelbart kan ske. I syfte att skapa garanti för att avräkning i sådant fall kommer till stånd föreslås i motionen att 30 kap. 5 § rättegångsbalken, som innehåller bestämmelser om avfattningen av dom i brottmål, skall kompletteras med en föreskrift om skyldighet för domstol, som dömer till villkorlig dom eller skyddstillsyn, att i domen lämna uppgift om varje straffprocessuellt frihetsberövande på grund av brott som omfattas av domen.

Självfallet är det angeläget att tid för frihetsberövande som kan komma att avräknas i en senare dom blir dokumenterad på ett tillfredsställande sätt. I propositionen tillgodoses önskemålet härom genom en utvidgning av åklagarens uppgiftsskyldighet enligt 45 kap. 4 § tredje stycket; enligt lagrummet i dess föreslagna lydelse skall åklagaren i stämningsansökan uppge tid för frihetsberövande som kan tillgodoräknas enligt de nya reglerna. Därjämte uttalar departementschefen att tillfredsställande dokumentation av avräkningstid lämpligen synes kunna ske genom att domstolen i den första domen anger arten av och tiden för frihetsberövandet. Någon häremot svarande lagändring föreslås dock inte.

Utskottet konstaterar att några delade meningar icke råder om lämpligheten av att avräkningsbar tid anges i villkorliga domar och domar på skyddstillsyn. Mot den av motionären föreslagna lagtextändringen talar att avgörandet av vad som skall avräknas inte ankommer på dom-

stolen i det första målet och att tiden för frihetsberövande inte på samma sätt som övriga sakuppgifter, vilka enligt lag skall anges i domen, utgör något ovedersägligt faktum. Oenighet kan t. ex. som lagrådet framhåller råda mellan parterna på det sätt att åklagaren påstår att anhängningstid till viss del föranletts av gärning som ej omfattas av åtalet, medan den tilltalade hävdar att hela anhängningstiden är att hänföra till åtalad gärning.

Mot denna bakgrund synes det utskottet mindre lämpligt med en formlig föreskrift om uppgiftsskyldighet för domstolen i enlighet med motionärens förslag. Angeläget är emellertid att förefintligt underlag för ett framtida beslut alltid blir redovisat i domen. Om olika åsikter yppas rörande den tid som kan avräknas bör som lagrådet uttalat redovisningen ske genom att domstolen i det första målet lämnar en redogörelse för de skilda ståndpunkterna.

Frågan bör enligt utskottets mening lösas i administrativ ordning genom anpassning av gällande bestämmelser om avfattning av dom och beslut i brottmål vid tingsrätt och i hovrätt (se SFS 1971: 817) till de stälningstaganden av utskottet som innefattas i det föregående.

Vad utskottet anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Under hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen

A. antager de i propositionen 1972: 146 framlagda lagförslagen,

B. i anledning av propositionen 1972: 146 och motionen 1973:

608 ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört rörande

avfattningen av villkorlig dom och dom på skyddstillsyn.

Stockholm den 14 februari 1973

På justitieutskottets vägnar

ASTRID KRISTENSSON

Vid detta ärendes slutliga behandling har närvarit:

fru Kristensson (m), fröken Bergegren (s), herr Dockered (c), fröken Mattson (s), herrar Ernulf (fp), Jönsson i Malmö (s), Johansson i Växjö (c), Nygren (s), fru Hjelm-Wallén (s), herr Polstam (c), fru Bergander (s), herrar Schött (m), Henmark (fp), Alf Pettersson i Malmö (s) och Lövenborg (vpk).